

اثرگذاری خانواده و جامعه بر تربیت دینی کودکان

فاطمه شمس الدینی سیریزی

چکیده:

اثرگذاری گاهی با سخن گفتن و گاهی با انجام فعل صورت می گیرد. خانواده هامهم ترین منشا در تربیت فرزندان هستند و باید عوامل تاثیرگذار را برای تربیت دینی کودک اجرا کنند. جامعه به دلیل اینکه محل حضور کودکان در آینده است در تربیت دینی کودکان موثر است و خانواده باید تربیت اجتماعی را هم مدنظر خود قرار بدهند. هدف از انجام تحقیق، اطلاع از اثرگذاری خانواده و جامعه در تربیت دینی کودکان است. روش انجام کار در تحقیق حاضر به صورت توصیفی و به شیوه ی کتابخانه ای مطالب گردآوری شده است. بنابراین در این مطالب نویسنده سعی دارد عوامل تاثیرگذاری خانواده و جامعه در تربیت معنوی کودکان را بررسی کند و طریقی شایسته و راهگشا را برای خانواده ها در مسیر تربیت دینی، بیان کند

واژگان کلیدی: اثرگذاری، خانواده، جامعه، تربیت دینی، کودک

مقدمه

خانواده مهم ترین منشا در تربیت فرزندان است و تربیت یکی از مشکل ترین وظایف والدین امروزی است به خصوص آنهایی که معتقد به دین و باور های دینی هستند چراکه یافتن عوامل موثر بر تربیت دینی، کار بسیار دشواری است و این مورد در سایه ی ورود اندیشه های تربیتی غرب، مورد غفلت قرار گرفته است. یکی از ابعادی که در انسان وجود دارد اجتماعی بودن اوست به همین دلیل باید در تربیت مورد توجه قرار گیرد. کودکان همیشه نمی توانند مستقل و جدا باقی بمانند و ناچارا روزی به دریای اجتماع وارد می شوند زیرا در عرصه ی حیات اجتماعی، استعداد ها و توانایی های آنان شکوفا می شود و جامعه هم در کنار خانواده نقش موثری در تربیت کودکان دارد و تربیت اجتماعی نیز باید در خانواده باید مورد توجه قرار گیرد.

مباحث پیرامون بحث تربیت دینی کودکان امروزه مورد توجه خانواده ها قرار گرفته. در جهان امروز خلاء های مهمی در خانواده ها و جامعه وجود دارد که موجب می شود به تربیت دینی و معنوی کودک خدشه وارد شود و در آینده هم برای کودکان و هم جامعه مشکلاتی به وجود آید که در بحث حاضر به راهکار هایی که این مشکلات را حل کند پرداخته شده است. به همین جهت ضرورت دارد تا به این مساله پرداخته شود.

هدف اصلی از انجام تحقیق شناخت نسبت به اثرگذاری خانواده و جامعه در تربیت دینی کودکان است که تحقیق حاضر در صدد پاسخگویی به سؤالاتی از جمله اثرگذاری خانواده بر تربیت دینی کودکان چگونه است؟ و اثرگذاری جامعه بر تربیت دینی کودکان چگونه است؟ پرداخته می شود.

روش صورت گرفته در مقاله حاضر به صورت توصیفی و. به شیوه ی کتابخانه ای به جمع آوری مطالب پرداخته شده است. سپس مطالب تحلیل و بازنگری می گردد و کار های تکراری از آن حذف می شود و در آخر به تدوین و نگارش مطالب اصلی پرداخته خواهد شد.

با مراجعه به کتاب های مختلف در این زمینه عناوینی شبیه این کار دیده نشده است ولی به منابعی از جمله منابع ذیل اشاره می شود:

-کتاب تعلیم و تربیت اسلامی نوشته ی دکتر علی شریعتمداری که در آن به هدف اساسی تربیتی، مکتب اسلام و پرستش خدای یگانه پرداخته است.

-کتاب تربیت فرزند از نظر اسلام نوشته ی استاد حسین مظاهری که در زمینه اولاد امانت سنگین به دست پدر و مادر است و این امانت یک نهال است که اگر بی تفاوتی کنید برای تحویل آن به جامعه این نهال می خشکد و اگر مواظب علف هرزه های او نباشید یک درخت جنگلی می شود، پرداخته شده است

-کتاب تعلیم و تربیت در نهج البلاغه نوشته ی عبدالحمید زهادت که در آن به اهمیت نقش پدر و مادر در تربیت فرزند پرداخته شده است.

اما نوآوری کار حاضر، این است که به عوامل مثبت و منفی اثرگذاری خانواده و جامعه پرداخته است پس، از امتیاز ویژه ای برخوردار است.

ساختار تحقیق:عنوان، چکیده، مقدمه، گفتار اول: مفاهیم که شامل (اثرگذاری، خانواده، جامعه، تربیت دینی، کودک)

گفتار دوم که شامل (تاثیر خانواده بر تربیت دینی کودکان)

گفتار سوم که شامل (تاثیر جامعه بر تربیت دینی کودکان) و در آخر به نتیجه و منابع و مآخذ پرداخته شده است.

گفتار اول: مفاهیم

۱-۱ اثرگذاری

اثرگذاری در لغت به معنای نشانه نهادن و علامت گذاشتن می باشد.^۱

و در اصطلاح به معنی نفوذ در ذهن دیگران با کسب آگاهی، تمرین و تکرار می باشد. در واقع اثرگذاری عبارت است از درجه و میزان نیل به اهداف تعیین شده. به بیان دیگر اثرگذاری نشان می دهد که تا چه میزان از تلاش های انجام شده از نتایج مورد نظر حاصل شده است.^۲

^۱ عمید، حسن، فرهنگ لغت عمید، ص ۹۰

^۲ اورعی، محمد صادق، تحلیل و محاسبه بهره وری، ص ۴

۲-۱ خانواده

خانواده در لغت به معنای اهل خانه، اهل البیت، تیره و خاندان می باشد.^۱

و در اصطلاح خانواده یک نهاد است که با ازدواج زن و مرد و تولید مثل به وجود می آید و این نهاد از مهم ترین عاملی است که باعث تکامل یافتن جامعه می شود و از آنجایی که اسلام برنامه ی تکاملی انسان است برای تحکیم خانواده راهکار های مهمی ارائه کرده است.^۲

۱-۳ جامعه

جامعه در لغت به معنای گروه مردم یک شهر، کشور و جهان می باشد.^۳

و در اصطلاح یک مجموعه ای است که این مجموعه را افراد انسانی تشکیل داده اند که این افراد انسانی به وسیله ی آداب و سنن، عقاید و قوانین خاصی به هم پیوند خورده اند و به عبارت بهتر جامعه زندگی مشترک انسان هاست که بخاطر سلسله ای از خواسته ها و نیاز ها، انسان ها را تحت نفوذ عقاید و تفکرات و آرمان ها قرار داده است.^۴

۴-۱ تربیت دینی

تربیت در لغت به معنای پرورش دادن است، تربیت که از اهداف بسیار مهم خلقت است نمی تواند بدون هدف باشد.^۵ و تربیت دینی به معنای پرورش دادن معنوی می باشد.

و در اصطلاح عبارت است از مجموعه ای از اعمال هدفدار که این اعمال به منظور آموزش دادن گزاره ها و عقاید معتبر یک دین به افراد مقابل است به گونه ای که این افراد به این گزاره ها و عقاید ها پایبند شوند.^۶

^۱ معین، محمد، فرهنگ لغت معین، ص ۴۰۸

^۲ محمدی ری شهری، محمد، تحکیم خانواده از نگاه قران و حدیث، ص ۱۱

^۳ معین، محمد، فرهنگ لغت معین، ص ۳۵۹

^۴ مطهری، مرتضی، مقدمه ای بر جهان بینی اسلامی، ص ۳۱۳، بروس کوئن، مبانی جامعه شناسی، مترجم: غلام عباس توسلی، ص ۵۹

^۵ معین، محمد، فرهنگ لغت معین، ص ۳۵۹

^۶ اخلاقی، اسماعیل، تربیت دینی در عصر مدرن، ص ۲

خداوند متعال هدف خلقت انسان را در یک کلام بیان کرده است «ما خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ».^۱ یعنی همه آمده ایم که بندگی خدا را انجام بدهیم و این بندگی جز با تربیت دینی محقق نمی شود.

۵-۱ کودک

کودک در لغت به معنای کوچک، صغیر و فرزندى که به حد بلوغ نرسیده می باشد.^۲ و در اصطلاح کودک را چنین تعریف کرده اند: فرزند کوچک را طفل یا کودک می نامند که هم بر پسر و هم بر دختر اطلاق می شود و تا زمانی که به سن بلوغ نرسیده اند آن را طفل می نامند.^۳

گفتار دوم: تاثیر خانواده بر تربیت دینی کودکان

۱-۲ نقش پدر

در مسئولیت کلی هیچ تفاوتی بین پدر و مادر وجود ندارد به همان شکلی که در کل خلقت بین زن و مرد فرقی نیست مگر در تقوا داشتن، پرهیزکار بودن، خدا ترسی و علم و ایمان. خداوند در مسئولیت و عملکرد بین پدر و مادر تفاوت می گذارد. در قالب مثال، مسئولیت مادر را بارداری و شیر دهی و ابراز عاطفه و مسئولیت پدر تامین معاش و هزینه های زندگی قرار می دهد.

نقش پدر در تربیت کودک خود آنقدر اهمیت دارد که حتی در زمان انتقال نطفه از پدر به مادر هم در آینده کودک تاثیر دارد. که اگر پدر، در این زمان تخیل و وسوسه های بد داشته باشد بچه شریک شیطان می شود.^۴

بحث دیگری که در موضوع انتقال نطفه مهم است خوردن لقمه ی حلال می باشد زیرا؛ اگر پدر و مادر به خصوص پدر لقمه ی حرامی خورده باشد اینکه فرزند رستگار شود کار سختی خواهد شد. غذای حرام و مال حرام

^۱سوره ذاریات، آیه ۵۶

^۲معین، محمد، فرهنگ لغت معین، ص ۷۲۶

^۳فیومی، احمد بن محمد، المصباح المنیر، ص ۳۷۴

^۴مظاهری، حسین، تربیت فرزند از نظر اسلام، ص ۷۷

مدرسه به مقیدات افراد به دین اسلام توجه داشته باشد و ساختارظاهری مدرسه به دلیل هیبت و شاکله ی مهمی به جایگاه معلم می دهد باعث می شود فرزند از معلم حرف شنوی و تحلیل داشته باشند.

۳-۳ نقش رسانه

رسانه در علم ارتباطات وسیله ای برای رساندن داده و اطلاعات است، که شامل تلویزیون، رادیو و فضای مجازی و هر چیزی که اطلاعات را جا به جا می کند، می شود.

به دلیل اینکه در دهه های اخیر در میان ادیان ها توجه به رسانه ها عمومیت پیدا کرده است از اهمیت زیادی در زمینه تربیت دینی برخوردار هستند و خانواده ها باید مواظب آسیب های این رسانه ها باشند. از جمله این آسیب ها که شامل تلویزیون و رادیو هستند، عبارتند از: وابستگی و مصرف گرایی.^۱

در دنیای امروز اکثر شبکه های تلویزیونی که در کشور فعالیت می کنند به کشور های غربی وابسته اند. که این وابستگی از مهم ترین آسیب های رسانه و سازمان های فرهنگی یک کشور محسوب می شوند. وابستگی رسانه باعث می شود افراد افراد جامعه از عقاید و فرهنگ خود دور شوند و فرهنگ های بیگانه غربی بر آنها اثر بگذارد به همین دلیل امام خمینی (ره) یکی از عواملی که می تواند جوانان یک کشور را جوانان یک کشور را از لحاظ اعتقادی و تربیتی به سقوط بکشاند و به آنها آسیب بزند همین وابستگی به فرهنگ های بیگانه است و در این زمینه می فرماید: «فرهنگ مبدا همه خوشبختی ها و بدبختی های یک ملت است، اگر فرهنگ نا صالح باشد این جوان هایی که تربیت می شوند به این تربیت های فرهنگ ناصالح، اینها در آتیه فساد ایجاد می کنند. فرهنگ استعماری تحویل مملکت می دهند. وقتی فرهنگ فاسد شد جوان های ماکه زیربنای تاسیس همه چیز هستند، از دست ما می روند و انگل بار می آیند، غر بزه بار می آیند. اگر فرهنگ، فرهنگ صحیح باشد، جوان های ما صحیح بار می آیند».^۲

بنابراین باید با همت جوانان این وابستگی فرهنگی را درست کنند که این وابستگی به تربیت دینی کودک صدمه وارد نکند که در سنین بالا تر موجب دور شدن از اعتقادات دینی فرزندان از اسلام شود.

در رابطه با مصرف گرایی، در کشور رسانه ها پیش از اینکه تولید کننده باشند، مصرف کننده هستند در بعضی از شبکه های تلویزیون دیده شده که اکثر برنامه هایشان محصول کشور های خارجی هستند که این کشورها

^۱ احسانی، حمید، نقش تاثیر رسانه ها در تربیت اجتماعی و دینی کودکان، نوجوانان، و جوانان و خانواده، ص ۱۵

^۲ اسدی مقدم، کبری، دیدگاه های فرهنگی امام خمینی (ره)، ص ۳۵۱

مخالف اعتقادات و فرهنگ مردم مسلمان کشور ایران هستند و این ترویج دادن فرهنگ کشور بیگانه است که نشان از خودباختگی فرهنگی است و مسلماً کشور های بیگانه قصد دارند با ترویج این محتوا ها کودکان و جوانان را از فرهنگ اسلامی و اعتقادات دینی دور کنند.^۱

در بحث فضای مجازی که امروزه اکثر فرزندان با آن مواجه هستند و از آن استفاده می کنند تاثیر های منفی بسیاری بر تربیت دینی آنان می گذارد یکی از این آسیب ها این است که باعث از بین بردن ارزش های اسلامی فرزندان می شود زیرا؛ در فضای مجازی عناصری وجود دارد که با فرهنگ اسلامی و ایرانی مغایرت دارند و باعث کاهش یافتن ارزش های اخلاقی در فرد می شود.

و آسیب دیگر اعتیاد به فضای مجازی یا همان اینترنت است به طوری که از میان ۴۷ میلیون نفر استفاده کننده از اینترنت در آمریکا ۲۵ تا ۵۵ میلیون نفر دچار اعتیاد اینترنت شده اند و با معضلات زیادی گریبان گیر هستند.^۲

بنابراین کشور ایران همانند کشورهای دیگر استفاده و توجه به رسانه و اینترنت در میان مردم عمومیت پیدا کرده است و از آنجایی که برخی شبکه های تلویزیونی وابستگی به فرهنگ غرب دارند و اعتقادات آنها در قالب فیلم یا عکس منتشر می کنند بر تربیت دینی کودک که برگرفته از فرهنگ ایران اسلامی است مخدوش می کند و اعتیاد به اینترنت باعث می شود فرد وقتی برای عبادت نداشته باشد و علاوه بر این می تواند با دیدن محتواهای ضد دینی که در فضای مجازی وجود دارد از دین زده شود و از اعتقادات خود بازگردد.

نتیجه

مقاله حاضر تحت عنوان نقش خانواده و جامعه در تربیت دینی کودکان تدوین شده است. والدین باید این را بدانند که خانواده در تربیت دینی کودکان، نقش بسیار تا بسیار پررنگی دارد و تمام اعضای خانواده همچنان که بررسی شد، بر تربیت دینی کودکان اثرگذار می باشد زیرا؛ خانواده نقطه ی شروع هر نوع تربیتی است بنابراین اگر والدین شرایط را برای تربیت دینی فرزند خود چه قبل از تولد و چه بعد از آن مهیا نکنند، انتظار فرزندان مقیدی را نداشته باشند شاید برخی این ادعا را داشته باشند که آموزش و نهادهای فرهنگی و باور های دینی از دوران کودکی بسیار زود است. اما همانطور که در بحث حاضر بررسی شد هیچ ارزشی ظهور پیدا نمی کند مگر

^۱ احسانی، حمید، نقشو تاثیر رسانه ها در تربیت اجتماعی و دینی مودکان، نوجوانان، جوانان و خانواده، ص ۱۶

^۲ اکبری، ابوالقاسم و مینا، آسیب شناسی اجتماعی، ص ۱۵۸

اینکه در کودکی آموزش داده شده باشد. البته این مطلب را نباید از یاد برد که این نهادینه کردن فقط با گفتار نیست بلکه باید با عمل باشد. و علاوه بر پدر و مادر خواهر و برادر هم بر تربیت دینی کودک اثر می گذارند و این به دلیل عشق و علاقه ای که در وجود آنها نهادینه شده است، می باشد. در تربیت فرزند دوم به بعد خانواده ها کارشان آسان تر می باشد زیرا زحماتی که برای تربیت فرزند ارشد کشیده اند در اینجا جبران می شود و فرزند ارشد می تواند در تربیت فرزندان بعدی به والدین کمک کند. در بحث جامعه بیان شد که به دلیل حضور کودکان در جامعه تاثیر زیادی در تربیت دینی کودکان دارند زیرا جامعه شامل دوستان، مدرسه و رسانه می شود که دوستان از لحاظ اینکه در شکل گیری شخصیت انسان موثر هستند باید در انتخاب آنها آموزش ها و مراقبت هایی لحاظ شود که در کار حاضر به آنها اشاره شد که این آموزش ها هم مخصوص کودکان می باشد و هم مخصوص والدین. و مدرسه هم باید از لحاظ معنوی کامل باشد تا کودک تقلید دینی اش را در آنجا تکمیل کند و با استفاده از وجود معلمی مقید بتواند مسیر درست سعادت را طی کند و با شرکت در فعالیت های فرهنگی مدرسه اعتقادات دینی را آموزش ببیند و به آنها عمل کند و فضای مجازی به روش صحیح استفاده شود تا دچار انحراف و دین زدگی فرزند نشود. زیرا فضای مجازی هیچ حد و مرزی ندارد و فایل هایی که برای کودکان مناسب نیستند را منتشر می سازد و این امر علاوه بر اینکه اعتقادات و پابندی کودکان از دین را مخدوش و متزلزل می کند بلکه موجب دین گریزی آنان از دین مبین اسلام، در دوران نوجوانی و جوانی می شود.

و حتی تلویزیون به دلیل مصرف گرایی و وابستگی به شبکه های غربی می تواند در تربیت دینی کودک تاثیر بگذارد و فرهنگ اسلامی و عقاید دینی خود را از دست بدهد و از فرهنگ و عقاید کشور های غربی تقلید کند.

منابع و مآخذ

۱- قرآن کریم

۲- نهج البلاغه

۳- آمدی، عبد واحد بن محمد

۴- ابن بابویه، محمد بن علی، بی تا گلچین صدوق (گزیده من لا یحضره الفقیه)، مترجم: صفاحواه، محمدحسین، قیض کاشانی، تهران

۵- احسانی، حمید، نقش تاثیر رسانه ها در تربیت اجتماعی و دینی کودکان، نوجوانان، جوانان و خانواده، ۱۳۹۶

۶- اخلاقی، اسماعیل، تربیت دینی در عصر مدرن، بی تا

۷- اسدی مقدم، کبری، دیدگاه های فرهنگی امام خمینی (ره)، چاپ سوم، موسسه نشر و تحقیقات ذکر، ۱۳۷۸

۸- اکبری، ابوالقاسم و مینا، آسیب شناسی اجتماعی، تهران، انتشارات رشد و توسعه، ۱۳۹۰

۹- بروس کوئن، مبانی جامعه شناسی، مترجم: توسلی، غلامعباس، انتشارات سمت، ۱۳۷۲

۱۰- بی ریا، ناصر، روانشناسی رشد، جلد ۲، تهران، سمت، ۱۳۵۸- پیماندار، محمد صادق، اورعی، سیدکاظم، تحلیل و محاسبه بهره وری، انتشارات کتاب مرو، ۱۳۷۹- جمعی از نویسندگان به کوشش زهرا آیت الهی، اخلاق در خانواده، قم، دفتر نشر معارف، ۱۳۹۱

۱۱- داودی، محمد، نقش معلم در تربیت دینی، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۴

۱۲- علوی، سید عباس، عوامل موثر در تربیت دینی فرزندان از دیدگاه قران و حدیث، پایان نامه کارشناسی ارشد، جامعه المصطفی العالمیه

۱۳- عمید، حسن، فرهنگ لغت عمید، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۸۱

۱۴- فیومی، احمد بن محمد، المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر للرافعی، جلد ۲، قم، موسسه دار الهجره، ۱۳۷۲

۱۵- قاسمی، محمد علی، دوران طلایی تربیت تا هفت سالگی، قم، موسسه دار الهجره، ۱۳۷۲

۱۶- قائمی، علی، نقش مادر در تربیت، بی جا، انتشارات امیری، ۱۳۷۵

- ۱۷- گوردون، توماس، برنامه درسی پنهان، مترجم: داودی، فصلنامه حوزه و دانشگاه، ۱۳۷۸
- ۱۸- محمد بن علی، امالی شیخ صدوق، مترجم: کمره ای، محمد باقر، جلد ۱، تهران، ۱۳۷۶
- ۱۹- محمدی ری شهری، محمد، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، مترجم: شیخی، حمید رضا، قم، موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، ۱۳۸۹
- ۲۰- مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحارالانوار، جلد ۱، به نقل از حسین انصاریان، نظام خانواده در اسلام، انتشارات ام ابیها، ۱۳۶۳
- ۲۱- مطهری، علی یاور، نقش مدرسه در تربیت اخلاقی کودکان، قم، مرکز اطلاعات و مدارک اسلامی، معاونت پژوهش دفتر تبلیغات، ۱۳۹۱
- ۲۲- مطهری، مرتضی، مقدمه ای بر جهان بینی اسلامی، موسسه انتشارات صدرا، ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷
- ۲۳- مظاهری، حسین، تربیت فرزند از نظر اسلام، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۹۵
- ۲۴- معین، محمد (۱۳۵۱)، فرهنگ فارسی معین، تهران، موسسه انتشاراتی امیر کبیر
- ۲۵- موسوی راد لاریجانی، حسین، پدر و مادر، امام شناسی و آثار و الحجه (عج) بی جا، ۱۳۷۹
- ۲۶- مولانا، مثنوی و معنوی، دفتر اول